

ד. תירוץ נוסף על קושית התוס' — ע' בשו"ת דובב מישרים ח"א ע'.

(ע"ב) 'זוהא בעינן עקירה והנחה מעל גבי מקום ד' על ד' וליכא.... קלוטה כמי שהנחה' —

בגדרי 'קלוטה כמי שהנחה' ובבאור הסוגיא והראשונים — ע':

שו"ת בית זבול ח"ב כ"י כב — באור קושית הגמרא 'למימרא דפשיטא ליה לרבה...'; גדר 'קלוטה' כמגדר

בארץ; 'קלוטה' במקום שאיננו רוצה שתנוח שם); —

שם טז, ד — 'קלוטה' כשהחפץ ביד האדם); —

חזון איש סג. (מאביו) — קלוטה כמי שהנחה היכן שהיא באויר, ולא למטה בקרקע).

ברכת מרדכי ח"א לג — האם 'קלוטה כמי שהנחה' מבטל עקירה ראשונה; 'קלוטה' באותה רשות; קליטת

הרשות או קליטת המקום המסוים; 'קלוטה' להקל).

'ודילמא הנחה הוא דלא בעיא הא עקירה בעיא' — התוס' ושאר ראשונים נתנו בדבר כמה טעמים לחלק

בין עקירה להנחה, אם מן הכתוב אם מצד הסברה. עיין בדבריהם. וראה לעיל ג. שיש סברה לומר שעיקר המלאכה הוא

עקירת החפץ ממקומו. ועל כן יש מקום להצריך תנאים מסוימים בעקירה יותר מבהנחה שאינה אלא תנאי צדדי. ויש

סברה לומר שההנחה היא העיקר ולכך היא חמורה יותר מן העקירה. וע' גם בתוס' להלן פ. ד"ה בהעלם) שלר"ח ור"ת

עקירת שני חצאי שיעור משתי רשויות פוטרת לר' יוסי, ואילו בהנחות בשתי רשויות חייב. וע' בבעה"מ להלן צא. לענין

שיעור חיוב, שיותר יש סברא לילך אחר ההנחה מהעקירה. וע' גם בתוס' להלן ת. סד"ה רחבה.

דף ה

'עמד במקומו וקבל חייב, עקר ממקומו וקבל פטור' — מלשון 'עקר ממקומו' (וכן מלשון רש"י והרמב"ם)

משמע, דוקא אם עקר רגליו למקום אחר ושם קבל — פטור, אבל אם עמד במקומו אלא שהושיט ידיו כדי לקבל —

הזורק חייב. ואין זה נחשב כזה עוקר וזה מניח, שאעפ"י שנשתתף המקבל במעשה ההנחה, (וגם אפשר שאם לא היה

מושיט החפץ, לא היה נח עליו אלא על הקרקע. וצ"ע), מכל מקום החפץ היה ראוי לנוח באותו מקום. (וצ"ע אם מדובר

רק כאשר קיבל ללא מעשה, שידיו אינם אלא כמדף, או גם כשקלט בידי. ויש לדייק קצת בסמוך שקליטת מי גשמים

נחשבת מעשה עקירה, וע' גם ברשב"א להלן ו. ד"ה לבנה) שתפיסה ע"י סגירת היד נחשבת מעשה. ואם כן לכאורה

גם כאן הקליטה נחשבת כמעשה הקולט ולא יתחייב הזורק. ואולם בשו"ת אבני נזר (אה"ע קיט, עו) נקט כיון שהיה נח

באותו מקום ללא קליטתו, אין פעולת הקליטה נחשבת מעשה לפטור את הזורק).

וקצת נראה מכאן שהיד המקבל אינה מוגדרת כמקום הנחת החפץ, כי אז הלא בכך שפשט ידיו לקבל, נח החפץ במקום

אחר מזה שהיה ראוי בתחילה, אלא הקרקע שהאדם עומד שם, היא מוגדרת כמקום ההנחה, הן אם קיבל בידו בצד זה

הן קיבל בצד אחר.

ואף על פי שלענין דין ד' על ד' לא די בקרקע מקום עמידת האדם אלא צריך שידו תיחשב כדע"ד, מכל מקום לענין

עצם דין ההנחה, הקובע הוא המקום שבו עומד האדם. והטעם נראה לפי שגוף האדם וידיו אינם חולקים רשות לעצמם

אלא בטלים לרשות הרבים.

ויש לעיין לאור האמור, במעביר ברשות הרבים ד' אמות ע"י עקירת גופו והנחת גופו (ללא עקירת והנחת החפץ על

הקרקע), האם מחשבים ד' אמות לפי מקום החפץ או לפי מקום עמידת הרגלים.

על ספק זה כתב לי הגר"ח קניבסקי שליט"א שמחשבים ד' אמות לפי מקום החפץ. ואילו הגר"א נבנצל

שליט"א כתב: 'מדברי תוס' שבת ה. ד"ה כשני בשם ר"ח מוכח דבתר עמידת רגלים אזלינן. אבל נראה דהני מילי כשרגליו וידו ברשות אחת, משא"כ בסוגיא דדף ג' שרגליו ברשות אחת וידו ברשות אחרת. וע' גם לקמן צ"ב. דאיתמר וכו' ורש"י ווס' שם.

'אפילו תימא רבי יוסי בר' יהודה, התם למעלה מעשרה הכא למטה מעשרה' — משמע שמשנתנו מדברת כאשר יד העני נמצאת למטה מעשרה טפחים דוקא, (כדרך בני אדם), אבל למעלה מעשרה — אין כאן הנחה או עקירה ברשות הרבים. וכן נאמר בירושלמי כאן. (עפ"י רמב"ן ורשב"א).
ואולם יש מן הראשונים שסוברים, כשם שהמוציא משא או המעביר ברשות הרבים, חייב אפילו כשהחפץ למעלה מ' טפחים, כדרך משא בני קהת, כך המניח חפץ ביד אדם העומד ברשות הרבים, אפילו למעלה מעשרה חייב. (ע' תוס' ותורי"ד קב סע"א. ומובאת דעה זו ברשב"א כאן ובריטב"א עירובין לג. ואם נושא את החפץ למעלה מ' ונעמד לפוש — דעת הרשב"א (כאן ולהלן צו). שחייב. וכן משמע בתוס' להלן קב. ויש סוברים שפטור — ע' תוס' עירובין לג. רמב"ן להלן צט: וראה בבאור מחלוקתם בשו"ת שבט הלוי ח"ג נו. וע' באריכות בחזון איש סב, יט (אות ג). וע"ע במובא לעיל ג בענין 'עקירת גופו').

עוד משמע בגמרא, שטרסקל הנתון ביד אדם למטה מ' טפחים — המניח בתוכו כמניח ברשות הרבים. (ובארו התוס' ועוד ראשונים, לפי שאין כרמלית בכלים, והרי הכלי בטל לרשות הרבים שתחתיה. וכן דעת רוב הראשונים, וכן פסק המגן-אברהם. וכן העיקר להלכה — שבט הלוי ח"ג נח. וע"ע פירוש דעות הראשונים והאחרונים בענין, ב'מאור ישראל' להלן ח.).

ואולם הראב"ד (מובא במגיד משנה שבת יד, יח. וכן משמע מדברי הראב"ד המובאים בר"ן) כתב, שטרסקל הנתון בראשו של קנה נעוץ ברשות הרבים למטה מעשרה טפחים — הרי הוא ככרמלית.

(ואפשר שהוא יפרש דברי הגמרא כמו שצייד הרמב"ן, שטרסקל שתחתיתו למטה משלשה טפחים סמוך לקרקע, הלכך בטל הוא לרשות הרבים והמניח בתוכו חייב, אבל אם הוא מוגבה — אינו בטל לרשות הרבים. או אפשר שדעת הראב"ד לחלק בין טרסקל בראש קנה ובין טרסקל הנתון בידו של אדם, (כ"כ בקהלות יעקב ז ועוד), לפי שהוא נע ונד עם האדם, אינו מחלק רשות לעצמו, כמו שהאדם עצמו אינו מחלק רשות — כדברי הראב"ד פרק בתרא דעירובין, הובא בראשונים כאן. (ויש להעיר שמצינו סברה הפוכה מזה בראשונים, שבהנחה על אדם צריך ד' על ד' ואילו על קנה הנעוץ ברה"י אין צריך, כי החפץ נחשב כמונח על הקרקע. ע' בראשונים ז: וי"ל).
ובכך תתישב גם השיטה האומרת שאין כרמלית בכלים' היינו שנידונים כמקום פטור (הגהות אשר"י טו. וכן פסק האבן העזר), והלא כאן משמע שהטרסקל דינו כרה"ר — אלא צריך לחלק בין טרסקל המונח ביד האדם, שאז אינו קובע רשות לעצמו, כאדם, ובין זה המונח על הקרקע. וכן צידד הרש"ש להלן ח. וכ"כ בקה"י).

'אמר רבא: איכפל תנא לאשמעינן כל הני?' — מרש"י משמע שהקושיא היא, מדוע הוצרך התנא לדבר ביד ובאוקימתות רחוקות, ישנה דבריו כשקבל בדבר רחב ד' על ד' ובאופן הפשוט. (ולפירוש זה הקשה הרמב"ן הלא יש לשמוע כמה חידושים בכך שנקט התנא יד. ע"ש ובחידושי הגרעק"א). ויש מפרשים הקושיא: אין דרכו של התנא לשנות בסתם ולדבר על אופן שאינו מצוי כגון בשו"ה, גומא או ננס. (עפ"י ראשונים)

'לא תימא קיבל אלא קלט. והא בעינן עקירה מעל גבי מקום ד' וליכא' — משמע מפשטות הלשון שיש כאן 'עקירה' אלא שאינה מעל גבי מקום ד'. וצריך באור הלא הגשם לכאורה אינו מונח ואין בקליטתו עקירה כלל?

— נראה שקושיא זו הוקשתה לריטב"א, וכתב לפי ש'אזיר שסופו לנוח — כמונח דמי', והלא הגשם סופו לנוח — אלא שמכל מקום אין כאן עקירה ממקום חשוב, והלא צריך עקירה ממקום ארבעה על ארבעה.

(נראה פשוט שרק אם מקבל מע"ג גומא וכדומה, שייך לומר שסופו לנוח, אבל בלאו הכי, הרי גם על הקרקע אינו מונה, כדלקמן. ושאלת הגמרא מוסבת על כל האופנים, כלומר גם כשתדון את המים כמונחים, מכל מקום אין כאן עקירה ממקום חשוב).

(ע"ב) 'משהגיע ל' טפחים — הופכו על הכתב' — 'כדי שלא יהא מוטל כל כך לבזיון. ומכאן נראה דאגרות אלו של תחנונים התלוין בבתי כנסיות — דחייב אדם לגוללן, שלא יהא הכתב מוטל לבזיון. אלא שאפשר לומר דלא נקרא ספר, אבל ראוי לחוש להחמיר. אבל אין ספק שאסור להניח ספרים פתוחים.' (הדושי הר"ן). ולאו דוקא ספר תורה אלא הוא הדין לשאר ספרים, אין להשאיר ספר פתוח ולצאת החוצה. (עפ"י הב"ח — הובא בט"ו יו"ד רעז. ואם יוצא לזמן מה על דעת לחזור — מותר. כן זכורני בשם הגר"מ פיינשטיין. ואיני יודע כעת מקומו. ע"ע בענין בחומרת איסור זה ובטעמו עפ"י סוד — בספר אמרי פינחס ('השלם'), מועדים רכח).

'כגון שקלט מעל גבי גומא... מהו דתימא מים על גבי מים לאו הנחה הוא קמשמע לן' — ולכן נקט 'מי גשמים', כדי להשמיענו שאף על פי שהמים נעים ונדים כל הזמן מהגשם, העוקרם חייב. (חדש האביב).

'שמן שצף על גבי יין...' — יש שכתב להוכיח מכמה מקומות שבזמן המשנה היה זה נוהג רגיל, להציף שמן על גבי יין; — 'על הטעם למנהג זה איני יכול אלא לשער השערה. כנראה לא רצו לפקק את הכד, ומנעו בשפיכת כמות קטנה של שמן על היין חדירת אויר שיכול לגרום לחימוץ היין. מצאתי בספר מסעות שכך נוהגים היום בשוקי היינות שבאיטליה... לאחר שכתבתי זאת מצאתי, שבספרות שאלות ותשובות של האחרונים מכירים היטב מנהג זה, וגם שאלו עליו שאלה של הלכה; [עייין שו"ת הלכות קטנות של רבי יעקב ב"ר שמואל חגיז ח"א י; שו"ת שבות יעקב ח"א ב]. (מתוך 'עיונים בדברי חז"ל ובלשונם' עמ' קי. ולפי זה יתכן לומר שהמניח על דבר שאין דרכו להניח שם — פטור, (כגון מה שכתבו התוס' באגוז הצף ע"ג מים), ודוקא שמן ויין שהיה כן הדרך. וצ"ב).

— מסתבר שגם אם עקר מקצת מן השמן, לדעת רבי יוחנן בן נורי אין זו עקירה, ואין אומרים הלא עקר שמן מעל שמן והיינו הנחתו, לא כי, שזה שאמרו מים ע"ג מים היינו הנחתן פירושו שכל המים נידונים כחידה אחת, כולם מונחים בכלי או בקרקע, אבל כאן השמן כולו אינו נח, שהרי הוא על היין. (כ"ג)

רש"י ד"ה אינו כתב, שהמפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך להוציאן פטור, כי עקירה ראשונה לא היתה על מנת לצאת והתורה לא חייבה אלא מלאכת מחשבת. ויש לעיין ממה שכתב רש"י לקמן (דף עד ד"ה וכי) שאפיה פחות מכשיעור 'נהי דחיוב חטאת ליכא, איסורא מיהא איכא דקיימא לן חצי שיעור אסור מן התורה'. וקשה, הרי הטעם שחצי שיעור אסור מן התורה מבואר

ביומא (עד), משום ש'חזי לאצטרופי' אם יגמור השיעור. ואם האופה חצי שיעור אסור מן התורה, על כרחנו שחזי לאצטרופי אם יאפה עוד חצי שיעור, וקשה למה יתחייב, והלא אין כאן מלאכת מחשבת, שהרי בשעה שאופה חצי-שיעור הראשון, לא היה במחשבתו לגמור השיעור? ונראה לומר שהעוקר לחוד אין בו איסור תורה, ואין אומרים הרי חזי לאצטרופי אם יגמור, כגון שעקר כדי ליתן לעני ואם יגמור בעצמו יתחייב, שסברת 'חזי לאצטרופי' משמשת כהוכחה שגם חצי הראשון היה אסור, כי אם מותר, כיצד יצטרף לזה עוד חצי שיעור ויתחייב, הרי החצי הראשון היתר היה, ובהכרח שגם חצי הראשון היה איסור, אבל כל זה שייך בהוציא חצי גרוגרת, שבחצי שהוציא עשה עקירה הוצאה והנחה, אבל בעקירת שיעור שלם, אם נחקור האם יש בזה איסור, אין לנו הוכחה מכך שמצטרפים עמה הוצאה והנחה, שאין זה מוכיח שעקירה לבד היתה איסור, כי יש לומר שעקירה לחוד תלויה ועומדת, אם לבסוף יוציא ויניח אזי אגלאי מילתא שהעקירה היתה חלק ממלאכת הוצאה, ואם לא יגמור אגלאי מילתא שלא היתה חלק מהמלאכה, והדבר דומה למל בשבת ולא פרע, שאז אם לבסוף יפרעו פריעה לתינוק, אגלאי מילתא שהמל עשה חלק ממצות מילה ודחי שבת, אבל אם לא יפרעו לבסוף אגלאי שהיה חיתוך לבד ואינו אפילו חלק ממצוה, והרי זה כמנייה תפלין עם שלש פרשיות וכדו'. משא"כ בהוציא חצי גרוגרת, שגם אם לא יגמור להוציא עוד חצי, מה שעשה היה מלאכה שלמה, רק חסר בכמות, והשלמה בכמות אינה מגלה על חלק שעשה בכמות, ולכן בהכרח שהחלק בכמות אסור. ולפי זה מובן שהעוקר שלא על מנת להוציא הרי לא חשב שעקירה שעשה תהיה חלק מהמלאכה ולכן גם אם לבסוף הוציא והניח ואגלאי למפרע שעקירה היתה חלק ממלאכה אבל חסר מחשבה לזה שתהיה חלק ממלאכה, אבל לענין חצי שיעור כשיגמור אין כאן חוסר מלאכת מחשבת גם על החצי שעשה (מהגרד"נ גולדברג שליט"א).

ע"ע לעיל ג, בענין 'חצי שיעור' ו'חצי מלאכה'.

'עמד לפוש חייב לכתף פטור' — נראה שנקט 'לפוש' לרבותא, שלא נאמר כיון שנופש להחליף כח למשאו — כלכתף דמי, קמ"ל. וכל שכן עמד לדבר עם חברו וכיוצא בזה. (עפ"י חזון איש סב, ד. עוד כתב שם להסתפק כשהגיה החפץ על גבי קרקע לצורך כיתוף. וכתב לשמוע מדברי התוס' (ח: ד"ה לא) שאין זו הנחה. ויש להעיר שב'חדושי הר"ן' כאן נקט כדבר פשוט להפך. וע"ע אבני נזר אה"ע תלב, ג; ברכת מרדכי ח"א לג, ח. ובשפת אמת (להלן צא:)) צדד לומר [לולא דהתוס'] שחפץ כבד, שהדרך להניחו מדי פעם — אין הנחתו מבטלת עקירה ראשונה, כי כן הדרך להוציאו).

דף ו

'אלא מידי דהוה אמעביר חפץ מתחלת ד' לסוף ד', התם לאו אע"ג דאי מנח ליה בתוך ד' אמות פטור כי מנח ליה בסוף ד' אמות חייב, הכא נמי לא שנא. מי דמי, התם לגבי דהאי גברא מקום פטור הוא לכולי עלמא מקום חיוב הוא...' — יש שכתבו לדייק מכאן לענין הגדרת חיוב מעביר ד' אמות ברשות הרבים, שהעברה עצמה אינה מגורמי החיוב אלא החיוב הוא על עקירת חפץ ממקום זה והנחתו במקום אחר, כעין הוצאה מרשות לרשות, [כי כל ד' אמות הם מקומו ו'רשותו' של החפץ, נמצא כאילו הוציאו לרשות אחרת. עפ"י בעל המאור ר"פ הוורק] — שהרי אמרו בגמרא ללמוד ממעביר ד' אמות ברשות הרבים למוציא מרשות לרשות דרך מקום פטור, ואם ההעברה עצמה מהוה גורם המחייב, כיצד ניתן ללמוד ממעביר שהמוציא דרך מקום פטור חייב,